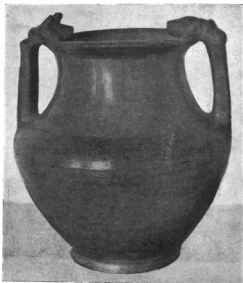

A székesfehérvári múzeum magját az 1873-ban megalakult Fejérvármegyei és Székesfehérvári Történelmi és Régészeti Egylet vetette el. Hivatásának megfelelően a multat nemcsak előadásokkal, évkönyvek kiadásával, kiállítások rendezésével igyekezett ápolni, hanem adományok révén egy kis gyűjteményt is összehozott. A főleg régészeti leletekből, érmékből álló gyűjtemény többszörös vándorlás után szerényen a vármegyeház három udvari szobácskájában húzódott meg. Dr. Lauschmann Gyula vármegyei tisztii főorvos, a helyi történet fáradhatatlan krónikása kezdeményezésére, gróf Széchenyi Viktor főispán, dr. Saára Gyula polgármester és Szűts Jenő alispán által vezérelve 1910-ben a Régészeti Egylet átalakult Fejérvármegyei és Székesfehérvári

Múzeumegyesületté azzal a hivatással, hogy az eddig lakat alatt őrzött gyűjteményt Fejérvármegyei és Székesfehérvári Múzeum címen nyilvános múzeummá fejlessze. E terv megvalósítása az én kezembe került. A pécsi múzeum megszervezése után Székesfehérvárra kerülve, örömmel vállaltam a szép feladatot. Munkatársam Philipp Isiván főgimnáziumi rajztanár volt. Együttes munkával elérjük, hogy az 1911. május 14-én tartott ünnepség keretében már megnyílhatott a nyilvános múzeum. Helye az akkori iskola, később Ybl Miklós-, jelenleg Szent Imre-utca 16. sz. ház emeletén volt, hol három szoba állott rendelkezésünkre. E helyiség azonban szűknek bizonyult és csakhamar — a szükséges mellékhelyiségek, szolgálakáson kívül — öt szobára bővült. Évek multával adomá-

KELTAEDÉNY ETRUSZK MOTÍVUMOKKAL NAGYHÖRCSÖKRŐL

Székesfehérvári múzeum

RÓMAI BRONZLÁBAS NYELE
KOSFEJVEL

Székesfehérvári múzeum

RÓMAI BRONZKANDELÁBER LÁBA
SATIRALAKKAL

Székesfehérvári múzeum

RÓMAI BRONZEDÉNY FÜLE
MEDUZAFEJVEL

Székesfehérvári múzeum

RÓMAI BRONZEDÉNY FÜLE
ÁLLATFEJVEL

Székesfehérvári múzeum

nyok, betétek, főleg pedig gyűjtemények, ásatások révén az őt szoba és a raktárak annyira megteltek, hogy a múzeum fejlődését a helyszűke a megfulladás veszedelmével fenyegette. Menekülni kellett a szorult helyzetből. Ugyanezt sürgette anyagának tudományos értéke is, mely a hazai és külföldi múzeumi körök figyelmét is fölkellette.

Az életrő levegőt, miként a kicsirázáshoz, úgy a már kilombosodott tőrzs továbbfejlődéséhez is Székesfehérvár és Fejér vármegye áldozatkészsége hozta meg. A város 1927 november havától átengedte múzeum céljaira Bognár-u. 5. sz. alatti emeletes házát és vállalta annak külső tartozását. Ugyanekkor a vármegye az épületnek a múzeumi célra megfelelő belső átalakítását vállalta magára. A tetemesen megnagyobbodott, új múzeum berendezéséhez szükséges költségek társadalmi adományokból gyűltek össze. Ez az együttes áldozatkészségtette lehetővé, hogy mikor az új múzeum 1929. október 6-án megnyílt, külső formájával úgy, mint belső elrendezésével — hitem szerint — mintaszerűen illeszkedett bele a vidéki közgyűjtemények sorába.

Udvara és földszinti előcsarnoka a római és középkori kőfaragványokból nyújt tanulságos képet remekműszámba menő példányokkal. A bazilikának egyes kövei valóság-gal gyöngyei a románkori szobrászatnak, míg a gotikus vállkövek őrtási méreteikkel vonják magukra a figyelmet. Összességük beszédes bizonyossága annak az átalakulásnak, melyen Szent István temploma a III. Béla, Károly Róbert, Nagy Lajos és Hunyad Mártyás által végzett átépítések keresztfülmént és vett magára az ősi bazilika stízből kiindulva gotikus jelleget. Hogy kerültek a múzeumba? Egyrészt az ásatások alkalmával összegyűjtött püspöki kőtárból Prohászka Ottokár adománya. A többi régi építmények falaiból került elő. Néhány műbarát buzgóssága mint széthullott gyöngyszemeket mentette ki azokat a törmelékekből. Ugyanígy szerezte a múzeum az előcsarnokból felvezető lépcsőház magas falán főszerelt vasrácsokat is, melyek művészi kidolgozása a város török pusztulás után fellendült iparéletének magas szintjéről tesz bizonyosságot.

Az emeleti helyiségek első két terme Fejér vármegye ősi és római kultúrájáról nyújt

áttekintő képet. A különféle eszközök, edények típusainak bemutatása mellett mint egy-séges kép jelenik meg Lovasberény határából a szőszvári őstelepen feltárt urnametéő, míg a pákozdvári leletek újján az egész bronz-kori élet elevenedik meg előttünk. A telep sáncainak és földalatti lakásainak képekben való bemutatása, a tűzhelyfelszerelések, a kő-, bronz-, csont- és agancseszközök gazdag sorozata, az edények meglepő változatos-sága nemcsak ismeretterjesztő, de művés-zeti szempontból is sok tanulságot és élvezet-et nyújtó. A vármegye területén előkerült leletek szemléltetik azt is, miként váltotta föl a kultúra fejlődésében a vas a bronzot, mely a keltáknál már csak mint ékszer-anyag szerepelt. Az eddig szabadkézzel készült edénysereget felváltja a korongos keramika. E kornak, a Krisztus születését megelőző III.-IV. századnak enemű, kiváló emléke a nagyhörsögi urna, nemes alak-jával és állatfejes fülével. Hovatartozásá-ról megoszlanak a vélemények. A németek a népvándorláskori, germán kultúra javára szeretnék elkönyvelni, a tényeknek azonban megfelelőbb a hazai tudósunk, dr. Márton Lajos álláspontja, aki Krisztus előtti időkből származtatja és akinek véleménye szerint mint etrusk importáru került a vele együtt talált, minden kétséget kizárólag kelta le-tek közé.

Gazdag a múzeum olyan fejérmegyei lele-tekben, melyek itáliai vonásai már átvezet-nek a meghódított Pannonia római kultúrá-jába. Ennek képviselői a múzeum ásatásá-val feltárt alsóbb-brzsoeki urnasfrok telje-sen ép hamvvedrekkel, figurális bronzedény-fülekkel. Az egyik madárfejekkel, a másik szarvasfejből kinyúló lábakkal támaszkodott a peremhez, alsórészüik Meduza-, illetőleg Attis-fejrel tapadt az edény falához. A harma-dik egyenes, kosfejes példány tálnak volt fogója. Nagyban emelik a római gyűjtemény művészetii értékét a bronz Istenszobroskák, a mitologikus jeleneteket ábrázoló kisebb domborművek és nagyobb kőfaragványok, minő a provinciális kidolgozása miatt ér-dekes és értékes nánapusztai Diana-szobor nyíllal és kutyával. A keramikában kiváló Apolló tanagraszobroszkája és Omphalé-nak nagy művészzel készült domborműve. Az üveg- és agyagedényekből Dunapentele római telepe juttatott művészzeti becsű példá-

nyokat a múzeum gyűjteményébe. Legszebbjük egy pávákkal és borostyánlevelekkel díszített terra sigillata pohár. A múzeum egyéb efalja edényei mestereik nevével szolgáltatnak értékes anyagot a belyeges edényeket tanulmányozó kutatóknak.

Népvándorláskori leletekben számra nézve Székesfehérvár temetőinek mellékleteit, értékekben azonban az igazi avarsrleleteket illeti az első hely. A lelet részlet: kard, aranydíszekből és két csatból álló fegyverőv-garnitúra, ezüstlemezéből készült egy pár tarsolyszegély, néhány kisebb arany- és bronzmelléklet, ezüstpohár, agyagbögge, sarló és vaspántok. A szablya hajlott pengéje jellegzetes nomád típus; tövisnyúlva-nyos keresztvasát aranylemez borítja. Elkorhadtt fahüvelyét szintén aranypánt díszíté. Az aranylemezből préselt övdíszeket fonatos dísz és színes betétek befoglalására szolgáló rekeszek ékítik. A garnitúra egy darabba öntött, ezüsből készült főscajának állatmotívumos díszítménye, a szablya alakja, valamint az aranylemezek kivétele a leletet az elsőrendű, vezérszeretpé játszó, avar emlékek közé emeli. A népvándorlás korát követő közép- és újkori régiségek nagyobbára hadtörténeti tárgyak, kardok, csatabárdok, harci fokokok, buzogányok, sarkanttyúk korszerint következő rendjével. Kiegészítik ezt a székesfehérvári várképek és egy külön teremben az 1848-49-iki szabadságharcotól napjainkig terjedő honvédelmi és kegyeleti emlékek. Gróf Eszterházy Móric ugyanitt kiállított letéjét magában foglaló fegyvergyűjtemény ezüst- és aranyveretes kováspuskái a XVII.—XVIII. századokbeli fegyverkovácsásg remekművel.

A székesfehérvári múzeum egyedülálló különlegessége a Prohászka Ottokár-szoba a nagy püspök, szónok, fró és emberbarát sokféle emléktárgyaival. Az emlékek sorozatát arcképek nyitják meg, melyek időrendben szemléltetik Prohászka alakját ifjúságától haláláig. A képek alatt kiállított imakönyvek, stóldák, kéziratok lelket varázsolják elének. Az ugyanitt látható frószeretek az egyszerűség jelképei. Állóíróasztala, ahol lélekmentő gondolatait papírra vetette, az azt díszítő szentképek és apróbb emléktárgyak szintén a múzeumba kerültek. Kopott, folto-

zott reverendái az aszkétái juttatják eszünkbe. Még illaszín püspöki palástja alatt is ott rejtőznek viseltes voltának átlátszó nyomai annak jeléül, hogy aki hordta, ugyancsak távol állt a hiúságtól. Kezének mása, melyből annyi bölcsesség és áldás áradt szerteszét, nemes arcának halottl maszkja Bory lenó művei és adományai, bronz fejszobrát zsákodi Császér Jánossal mintázta meg a székesfehérvári múzeumegyesület. Harmónikusan illeszkednek hozzájuk a részvét-koszorúk szalagjai, az a két gyászlobogó, a tetemét szállító vasúti mozdony szomorú ékei. Mindennek összegyűjtésével a múzeum nemcsak Prohászka iránt való hódolatának akart kifejezést adni, hanem módot kívánt nyújtani arra is, hogy akik életében tisztelték és szerették, most mint zarándokok járuljanak a tőle származó kegyeleti tárgyakhoz és azok megőrzésével, állandó szem előtt tartásával a jövő nemzedék előtt is igyekezzenek fentartani a nagy püspök emlékét.

A Prohászka-szoba után következő terem Székesfehérvárnak, e nagymúlt városnak kultúrtörténetét tárja elének. Kezddődik az itt feltárt honfoglaláskori leletekkel, a bazilika és a királysírok kepei az őskoronázóvárost mutatják be, a török hódoltság idejében készített metszetek ennek pusztulását szemléltetik, a XVIII. század művészet emlékei pedig az újjáépülésről nyújtanak áttekintő képet. A különféle helyi vonatkozású iparművészeti tárgyak, színházi és irodalmi emlékek, házi és egyéb felszerelések a mult meleg, meghitt othonszeretetét és társaséletét juttatják eszünkbe. Nagyon gazdag a céhemlékek csoportja, végül a gyűjtemények sorozatát a Fejér megyével kapcsolatos népművészeti és természetrajzi tárgyak zárják be azzal a tervszerűséggel bemutatva, amelynek célja magyarázó feliratok révén ismeretterjesztés, a tárgyak beosztásával pedig az izlésfejlesztés. A kiállított anyag megválasztásában is nem a tömegekkel való hatni akarás az irányadó, hanem ez anyag szemléltető értéke és helyi vonatkozása annak az elvnek érvényesítésével, mely — vidéki múzeumról lévén szó — címének megfelelően elsősorban és főként a mi viszonyaink között annyira kívánatos szűkebbkörű honismeretet kívánja szolgálni.

MAROSI ARNOLD

RÓMAI SZOBROCSKÁK
Székesfehérvári múzeum

RÓMAI SZOBROCSKÁK
Székesfehérvári múzeum

BACCHUS-
GYERMEK (?) RÓMAI
Székesfehérvári múzeum

TERRA SIGILLATA EDÉNY
Székesfehérvári múzeum

TERRACOTTA
DOMBORMŰ. RÓMAI
Székesfehérvári múzeum